

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук,
професора Безлюдної Віти Валеріївни
на дисертаційне дослідження Нечепорук Яни Сергіївни з теми
**«Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної
професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга
половина ХХ – початок ХХІ століття)»** на здобуття наукового
ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна
педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. У зв'язку з процесами глобалізації та інтеграції України у світовий простір, проведеними економічними реформами та активним співробітництвом нашої держави із зарубіжними країнами, зростає необхідність підготовки фахівців авіаційної галузі, професіоналізм яких безпосередньо залежить від рівня та якості іншомовної комунікативної компетентності, готових вступати у професійно-ділове спілкування з представниками інших культур.

Істинне новаторство у будь-якій справі, особливо у такій складній, як авіація, є можливим тільки на міцному науковому фундаменті, на основі критичного використання історико-педагогічного досвіду минулого, ознайомлення з яким не лише попереджує від непотрібних помилок, але й від «відкриття давно відкритого». Тому основне завдання історико-педагогічного дослідження Яни Сергіївни полягає в переосмисленні унікального досвіду іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців у льотних навчальних закладах України з метою його творчого використання в нових соціокультурних умовах.

У руслі зазначеного вважаємо, що звернення Я. С. Нечепорук до проблеми іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) є важливим і своєчасним. Зважаючи на це, а також через відсутність цілісного дослідження в означеному напрямі актуальність дисертації не викликає сумнівів.

Слід відзначити, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження;
- проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження;
- проаналізовано особливості реорганізації іншомовної професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у льотних навчальних закладах України середини ХХ – початку ХХІ ст.;
- визначено та обґрунтовано періодизацію розвитку іншомовної професійної льотної підготовки України;
- досліджено зміст, форми, методи організації іншомовної підготовки льотних навчальних закладів у визначених періодах її розвитку;
- актуалізовано перспективні можливості творчого використання результатів дослідження, що ефективно впливатимуть на стан професійної іншомовної підготовки у льотних закладах України та на рівень володіння іноземною мовою майбутніх авіафахівців.

Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертація Я. С. Нечепорук є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, у якому *вперше*:

- цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), з'ясовано її теоретичні, організаційні та змістові засади; визначено та обґрунтовано періодизацію іншомовної підготовки в історії розвитку

вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах: 1) (1961–1970 рр.) іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння; 2) (1971–1984 рр.) іншомовна підготовка майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації в період міжнародного співробітництва; 3) (1985–1992 рр.) іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема авіаційної; 4) (1993–2007 рр.) іншомовна підготовка в період переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України; проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; виокремлено та проаналізовано провідні тенденції зміни змістовного навчально-методичного наповнення іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з визначених періодів; конкретизовано та охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів з авіаційної англійської мови.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Я. С. Нечепорук, автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів

Дисертанткою опрацьовано наукові джерела, на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертаційна робота Я. С. Нечепорук містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Обґрунтовані в дисертації результати впроваджено в освітній процес Кременчуцького льотного коледжу Харківського Національного університету внутрішніх справ (№ 3/961 від 9 серпня 2022 р.), Кіровоградського льотного училища Національного авіаційного університету (№ 2 від 11 серпня 2022 р.), Слов'янського фахового коледжу Національного авіаційного університету (№ 379 від 15 серпня 2022 р.), Національного авіаційного університету (№ 02/1114 від 17 серпня 2022 р.), Льотної академії Національного авіаційного університету (№ 0108/1121 від 22 серпня 2022 р.) та Навчального центру ПАТ «МООК «УРГА»» (№ 686/9 від 30 серпня 2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Не викликає сумніву і практичне значення одержаних результатів яке полягає в тому, що проаналізовані, систематизовані та узагальнені фактологічні матеріали, джерельна база та архівні документи можуть бути основою для майбутніх наукових робіт з історії педагогіки; для доповнення та оновлення змісту навчальних курсів з іноземної мови професійного спрямування, історії вітчизняної авіації, теорії професійної освіти, у процесі підготовки навчально-методичного матеріалу та укладанні підручників, посібників із фахових дисциплін; для використання в діяльності авіаційних закладів освіти, льотних шкіл та навчальних льотних центрів авіакомпаній, спеціалізованих мовних шкіл, що викладають авіаційну іноземну мову.

Результати проведеного дослідження імплементовано в роботу з курсантами та слухачами: під час читання курсів «Іноземна мова», «Професійна англійська мова», «Основи авіації», що є в переліку обов'язкових навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Льотна експлуатація повітряних суден» у льотних закладах України (Національний авіаційний університет, Льотна академія НАУ, Кременчуцький льотний коледж ХНУ та ін.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертаційна робота Я. С. Нечепорук має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, переліку умовних скорочень, висновків, додатків і списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 480 сторінок (основного тексту – 384 сторінки).

Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження. Дисертантка на достатньому науковому рівні обґрунтувала вибір теми, її актуальність, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, концепцію, методологічні й теоретичні основи, аргументувала використання обраних методів дослідження.

Результати дисертаційного дослідження в повному обсязі викладено у фахових закордонних та вітчизняних періодичних джерелах з педагогічних наук. Авторкою аргументовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів та наведено дані щодо закордонних та вітчизняних конференцій, що підтверджують апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – «Історико-педагогічні передумови зародження вітчизняної системи підготовки авіаційних кадрів України» має 2 підрозділи, у яких авторка аналізує історико-педагогічні передумови зародження вітчизняної системи підготовки авіаційних кадрів, основні чинники формування іншомовної професійної підготовки в авіації України.

Заслуговує на увагу те, що історію виникнення та становлення льотної іншомовної професійної підготовки авторка розглядає у контексті чинників, що мали значний вплив на формування професійної авіаційної освіти у цілому: розвиток цивільної авіації у післявоєнний період, розвиток міжнародного авіаційного співробітництва, вступ країни до Міжнародної організації цивільної авіації, а також нормативно-правове забезпечення функціонування

вищих льотних навчальних закладів цивільної авіації та здійснення льотної іншомовної професійної підготовки.

Важливою складовою другого підрозділу є детальний аналіз нормативно-правової бази щодо розвитку та функціонування льотних закладів освіти цивільної авіації та здійснення льотної іншомовної професійної підготовки. Розділ спрямований на розв'язання першого завдання дослідження.

У другому розділі – «Розвиток іншомовної підготовки у професійній освіті льотних навчальних закладів України (середина ХХ – початок ХХІ ст.) як історико-педагогічна проблема», який структуровано на три підрозділи здобувачка аналізує розвиток іншомовної підготовки у професійній освіті льотних навчальних закладів України (середина ХХ – початок ХХІ ст.) як історико-педагогічну проблему.

Узагальнюючи матеріали другого розділу (с. 201) дисертантка вказує на те, що аналіз джерельної та історіографічної бази дослідження іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України здійснювався відповідно до виокремлених періодів (I – іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння (1961–1970 рр.); II – міжнародне співробітництво та роль іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації (1971–1984 рр.); III – іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема авіаційної (1985–1992 рр.); IV – перехід до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України (1993–2007 рр.). Зміст кожного з них містив особливі історичні засади та соціально-педагогічні характеристики), що дозволило констатувати залежність іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України у досліджуваній період від цілей і завдань розвитку держави у цій галузі.

Розглядаючи ці періоди, авторка відзначила, що відповідно до них відбулися: 1) зміна ставлення до іноземної мови, починаючи від усвідомлення необхідності спільної мови комунікації міжнародної цивільної авіації, введення законодавчо закріпленої стандартної фразеології, а також підвищення вимог до мовних навичок та вмінь пілотів до визнання необхідності віднесення її до мови, що забезпечує безпечну професійну діяльність авіаційних фахівців; 2) зміна методичних підходів до навчання іноземній мові – свідомо-практичний, інтенсивний, комунікативний, компетентнісний; 3) перехід від формування навичок іншомовного спілкування до формування комунікативної компетентності як складової системи професійних компетентностей авіаційних фахівців; 4) встановлення державних стандартів іншомовної підготовки авіаційних фахівців; 5) зміна вимог до професійної підготовки викладачів іноземної мови (с.204-205).

Розділ спрямований на розв'язання другого та третього завдання дослідження.

У третьому розділі – «Теоретичні засади та термінологічний апарат дослідження» – уточнено сутність ключових понять, розглянуто особливості викладання мови для спеціальних цілей (Language for Specific Purposes) у процесі розвитку професійної іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах, проаналізовано сучасні вимоги Міжнародної організації цивільної авіації щодо іншомовної підготовки в льотних навчальних закладах України, окреслено базові кваліфікаційні вимоги до викладачів англійської мови та до процесу професійної іншомовної підготовки фахівців авіаційної галузі.

На підставі аналізу понять «професійна підготовка», «готовність до діяльності» обґрунтовано поняття «професійна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців», яка розглядається як цілісна система, що базується на органічному поєднанні традиційних та інноваційних засобів навчання за принципом їх взаємного доповнення.

У четвертому розділі – «Навчально-методичне забезпечення процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах у другій

половині ХХ – початку ХХІ ст.» – здійснено аналіз тенденцій, змісту, форм, методів, особливостей навчально-методичного забезпечення викладання іноземної мови в льотних закладах освіти в окреслених періодах. На основі проведеного аналізу зазначено, що проблемою авіаційної іншомовної підготовки є питання посилення та вдосконалення стандартизації методів тестування на визначення рівня авіаційної англійської мови.

До переваг змісту цього розділу відносимо узагальнені авторкою тенденції розвитку іншомовної підготовки в льотних закладах освіти відповідно до кожного періоду (с. 438-439). Перший період (1961–1970 рр.) характеризується державним визнанням необхідності володіння іноземною мовою, принаймні, на базовому рівні. Підтвердженням цього стало прийняття низки нормативних актів та документів, що змушували усі заклади освіти (включаючи льотні) здійснювати показову активність у процесі іншомовної підготовки, адже за відсутності якісного навчального забезпечення, фахових викладачів та загальної мотивації це було практично неможливо. Другий період (1971–1984 рр.) вирізнявся активізацією роботи викладацького складу льотних закладів освіти під час складання навчальних програм та написання посібників і методичних матеріалів з професійної англійської мови. На фоні тогочасної активної міжнародної співпраці, курсанти були більш вмотивовані і зацікавлені у вивченні авіаційної англійської мови. Знання мови стало для авіаційного фахівця можливістю для кар'єрного зростання. Третій період (1985–1992 рр.) характеризується введенням іноземної мови в освітній процес авіаційних фахівців як обов'язкової. На окресленому етапі в льотних закладах освіти формуються два обов'язкові види професійної англійської мови (авіаційної): фразеологія радіообміну та загальна англійська мова, що викладається з урахуванням п'яти видів мовленнєвої діяльності. Для четвертого періоду (1993–2007 рр.) характерним є обов'язкове володіння авіаційними фахівцями професійною англійською мовою на 4-му Робочому рівні (за шкалою ІКАО). Розділ спрямований на розв'язанні п'ятого завдання.

У *п'ятому розділі* – «Перспективи, тенденції та напрями модернізації іншомовної підготовки фахівців авіаційної галузі у сучасних умовах» – розкрито основні проблеми, перспективи, тенденції і напрями модернізації системи підготовки авіаційних фахівців у сучасних умовах. Аналіз європейського досвіду щодо підготовки авіаційного персоналу свідчить про те, що вона здійснюється згідно вимог Міжнародної організації цивільної авіації та Європейської конференції цивільної авіації (ЕСАС) та включає фахові рівні професійної підготовки льотного складу такі, як: пілот-аматор, пілот-спортсмен, приватний пілот, комерційний пілот, лінійний пілот авіакомпанії та кваліфікований пілот-інструктор.

Нечепорук Я. С. актуалізувала перспективні можливості творчого використання результатів дослідження, що ефективно впливатимуть на стан професійної іншомовної підготовки у льотних закладах України та на рівень володіння іноземною мовою майбутніх авіафахівців. Виокремлено проблеми та актуальні напрями модернізації професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. Розділ спрямований на розв'язання шостого завдання дослідження.

В цілому дисертаційна робота Яни Сергіївни Нечепорук за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Не зважаючи на високу наукову, теоретичну і практичну значимість досліджень, є окремі зауваження щодо викладу матеріалу у дисертаційній роботі, що потребують пояснення і відповіді здобувачки.

1. На нашу думку, не досить виваженими є зміст та структура дисертації. Вважаємо, що Розділ 3 «*Теоретичні засади та термінологічний апарат дослідження*» має, як то прийнято у дисертаційних дослідженнях, зайняти першу позицію в структурі дисертації. Крім того, окремі підрозділи Розділу 2 (п. 2.1. Концепція та методологічні основи дослідження та п. 2.2. Джерельна та історіографічна база дослідження іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України) також мають відноситися до

теоретичних засад дослідження, а не до Розділу 2 «Розвиток іншомовної підготовки у професійній освіті льотних навчальних закладів (середина ХХ–початок ХХІ століття)». Разом з тим, не зовсім зрозуміло на яку періодизацію спиралася дослідниця у Розділі 2, пропонуючи власну періодизацію розвитку іншомовної професійної льотної підготовки України.

2. У п. 1.2.3. «*Нормативно-правова база країни (1961–1990 рр.) щодо розвитку та функціонування навчальних закладів цивільної авіації та здійснення льотної іншомовної професійної підготовки*» здобувачка чітко визначає хронологічні межі дослідження, однак розпочинає аналіз означеного підрозділу з Закону СРСР «Про п'ятирічний план відновлення і розвитку народного господарства СРСР на 1946–1950 роки».

3. Висновки до другого розділу виявляють недостатньо узагальнюючий характер, видаються занадто розлогими (сс.196-205), спостерігаються дублювання окремих положень розділу.

4. Підрозділ 4.4. називається «*Особливості навчально-методичного змісту іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України у період незалежності 1993–2007 рр.*», однак у висновках до підрозділу і у змісті самого підрозділу здобувачка ці особливості не виокремлює.

5. Безумовно позитивним є проведений дисертанткою у Розділі 5 «*Перспективи, тенденції та напрями модернізації іншомовної підготовки фахівців авіаційної галузі у сучасних умовах*», на нашу думку, дослідниці варто було б чіткіше окреслити ці перспективи та тенденції й визначити напрями вдосконалення іншомовної підготовки фахівців авіаційної галузі у підрозділі 5.3 та у загальних висновках. Крім того, на нашу думку, дисертація носила б більш довершений характер, якби пункт 6 завдання дослідження був дещо співзвучним з назвою Розділу 5.

6. У тексті дисертації подекуди зустрічаються орфографічні, граматичні, стилістичні огріхи і технічні неточності.

Висловлені зауваження і побажання носять суб'єктивний характер та суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, виконаного Яною Сергіївною Нечепорук. Сподіваюся, що висловлені побажання сприятимуть подальшому розвитку науковця. Загалом вважаю, що дисертантка зробила помітний внесок у вирішенні актуальної проблематики в галузі історії педагогіки.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Дотримання академічної доброчесності. У дисертаційній праці Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» не виявлено порушень академічної доброчесності, що підтверджується наданням достовірної інформації про результати власних досліджень, використанні методики досліджень та вказаних джерел інформації. У випадках використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, у дисертації завжди є відповідні звернення на джерела, що відповідає вимогам законодавства про авторське право та суміжні права.

Висновки. Цілісний аналіз дисертації Яни Сергіївни Нечепорук та аналіз наукових публікацій за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що дисертація є завершеною, самостійною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, характеризується обґрунтованістю та аргументованістю рекомендацій та висновків.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Яни Сергіївни Нечепорук «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)» відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукового ступеня», що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Загальна оцінка ж є позитивною, отже здобувачка Нечепорук Яна Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

В. В. Безлюдна

Підпис офіційного опонента
Безлюдної В. В. засвідчую
ректор Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

О. І. Безлюдний